שברי כלים בזמן הזה

א. שבת קכד, ב

כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין עמהן ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך רבי יהודה אומר בלבד שיהו עושין מעין מלאכתן שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית לצוק לתוכן שמן.

...אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת שנשברו בשבת דמר סבר מוכן הוא ומר סבר נולד הוא אבל מערב שבת דברי הכל מותרין הואיל והוכנו למלאכה מבעוד יום... אמר רב נחמן אמר שמואל חרס קטנה מותר לטלטל בחצר אבל בכרמלית לא ורב נחמן דידיה אמר אפילו בכרמלית אבל ברשות הרבים לא ורבא אמר אפילו ברשות הרבים ואזדא רבא לטעמיה דרבא הוה קאזיל בריתקא דמחוזא אתווסאי מסאניה טינא אתא שמעיה שקל חספא וקא מכפר ליה רמו ביה רבנן קלא אמר לא מיסתייא דלא גמירי מיגמר נמי מגמרי אילו בחצר הואי מי לא הוה חזיא לכסויי ביה מנא הכא נמי חזיא לדידי

אמר רב יהודה אמר שמואל מגופת חבית שנכתתה מותר לטלטל בשבת תניא נמי הכי מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטלה בשבת ולא יספות ממנה שבר לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה ואם זרקה באשפה אסור מתקיף לה רב פפא אלא מעתה זריק ליה לגלימיה הכי נמי דאסור אלא אמר רב פפא אם זרקה מבעוד יום לאשפה אסורה אמר בר המדורי אמר שמואל קרומיות של מחצלת מותר לטלטלם בשבת מאי טעמא אמר רבא בר המדורי אסברא לי מחצלת גופא למאי חזיא לכסויי ביה עפרא הני נמי חזיין לכסויי בהו טינופת אמר רבי זירא אמר רב שירי פרוזמיות אסור לטלטלן בשבת אמר אביי במטלניות שאין בהם שלש על שלש על שלש דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים.

ב. רש"י מסכת שבת דף קכד עמוד ב

מעין מלאכה - שום מלאכה, ואפילו אינה מעין הראשונה. לצוק לתוכה מקפה - עבה, דומיא דעיסה מעורבת במים. הואיל ומוכנין על גבי אביהן - כשקדש היום... מר סבר מוכן הוא - כיון דראוי לשום מלאכה, ומר סבר: נולד הוה, דמאתמול לאו להאי מלאכה הוה קאי, הלכך: מעין מלאכתו בעינן... בחצר - דשכיחי בה כלים, שהחרס הזה ראוי להם לכיסוי, ותורת כלי עליו... ורבא אמר אף ברשות הרבים - כיון דבחצר כלי הוא - בעלמא נמי לא פקע שם כלי מיניה... מבעוד יום - גלי דעתיה מאתמול דלאו מנא הוא.

ג. שבת קכג, א

מחט של יד ליטול בה כו' שלח ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף ילמדנו רבינו מחט שניטל חררה או עוקצה מהו אמר ליה תניתוה מחט של יד ליטול בה את הקוץ וכי מה איכפת ליה לקוץ בין נקובה לבין שאינה נקובה איתיביה מחט שניטל חררה או עוקצה טהורה אמר אביי טומאה אשבת קרמית טומאה כלי מעשה בעינן לענין שבת מידי דחזי בעינן והא נמי חזיא למשקלא בה קוץ אמר רבא מאן דקמותיב שפיר קמותיב מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא מיתיבי מחט בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד תרגמא אביי אליבא דרבא בגולמי עסקינן זימנין דמימלך עלייהו ומשוי להו מנא אבל היכא דניטל חררה או עוקצה אדם זורקה לבין גרוטאות.

ד. בית יוסף אורח חיים סימן שח

שירי מטלניות שבלו אם יש בהם שלש אצבעות וכו'. גם זה שם (קכה.) א"ר זירא אמר רב שירי פרוזמיות אסור לטלטלן בשבת אמר אביי במטלניות שאין בהם שלש על שלש דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים וכתב הר"ן (מח: ד"ה מגופת) בשם הראב"ד דוקא בטליתות של מצוה מפני שאדם בודל מהן ואינו רוצה להשתמש בהן תשמיש המגונה אבל שירי שאר בגדים מותר לטלטלם דחזו לקינוח דלא גרעו מחרס קטנה וכן כתב הרב המגיד בפרק כ"ו (ה"ו) בשם הראב"ד גם כן וכתב עוד שקצת מפרשים סוברים כן ושאין כן דעת הרמב"ם:

ה. שו"ע אורח חיים סימן שח סעיף ו-ז

כל הכלים שנשברו, אפי' בשבת, מותר לטלטל שבריהם ובלבד שיהיו ראוים לשום מלאכה כגון שברי עריבה לכסות בה החבית ושברי זכוכית לכסות בה פי הפך; אבל אם אינם ראוים לשום מלאכה, לא.

חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וראויה לכסות בה כלי, מותר לטלטלה אפי' במקום שאין כלים מצויים שם לכסותם בה; ואם זרקה לאשפה מבע"י, אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי. הגה: ואפילו חזי לעני הואיל והקצוהו הבעלים שלו אף על פי שהם עשירים, דמוקצה לעשיר הוי מוקצה לעני כמו שיתבאר סוף הסימן (ר"ן פרק במה אשה) ודוקא חתיכת חרס משום דאתיא משברי כלי, אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון צרורות או אבנים אף על פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם.

ו. משנה ברורה סימן שח ס״ק לא-לב

חתיכת חרס וכו׳ - השו״ע הוסיף בכאן לבאר שני דברים דשייכי לסעיף הקודם אחד דמה שנזכר שם דסגי במה שיהיה השבר ראוי לכסות בה מהני אפילו במקום שאין מצויים כלי לכסות בה דהיינו בכרמלית או בר״ה כגון שנוטלו לקנח בה מנעלו מטיט והטעם דכיון דאיכא תורת כלי עדיין על השבר בחצר גם בר״ה אין שם מוקצה עליה שנית דאם זרקה לאשפה מבעוד יום שוב שם מוקצה עליה ואסור לטלטלה:

שנשברה בחול - וה״ה שנשברה בשבת כמ״ש ס״ו אלא דנקט בחול משום סיפא דזרקה לאשפה מבעוד יום דאם זרקה בשבת שרי לטלטלה אפילו כשנשברה מבע״י [וכן הדין לענין שירי מחצלת בסי״ב] כיון שבין השמשות היה עדיין על השבר תורת כלי:

ז. ביאור הלכה סימן שח סעיף ו ד״ה * לשום מלאכה

לשום מלאכה וכו׳ - כתב המ״א דלפי מה שכתב בסימן תצ״ה די״א דנולד אסור בשבת בעינן כשנשבר בשבת שיהא ראוי למלאכתו הראשונה דוקא כגון שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית לצוק לתוכה שמן אבל הרבה אחרונים [הב״ח וט״ז וא״ר ותו״ש] כתבו דכיון דעדיין ראוי לשום מלאכה לאו נולד הוא ובכלל מוכן הוא אך אם א״י עשה כלי בשבת זה ודאי נולד הוא ואסור לטלטלו לדעה זו:

ח. ביאור הלכה סימן שח סעיף ז ד״ה * שנשברה בחול

שנשברה בחול - עיין מ״ב ומ״מ לדעת הי״א בסימן תצ״ה דנולד אסור בשבת מחמירין איזה אחרונים [הב״ח וט״ז וא״ר] כשנשברה בשבת שלא לטלטל בר״ה מקום שאין מצויין כלים לכסות עי״ש טעמם ולדעת המ״א הנ״ל גם בחצר אסור לדעה זו וכנ״ל אך כ״ז אם החרס היא קטנה שאין ראוי למלאכתו הראשונה כלל אבל אם הוא ראוי כגון שברי עריכה לצוק לתוכן מקפה וכה״ג וכנ״ל זה לכו״ע לאו נולד הוא ומותר לטלטל בר״ה אפילו כשנשברה בשבת כן מוכח בגמרא:

ט. ביאור הלכה סימן שח סעיף ז ד״ה * ואם זרקה

אם זרקה וכו׳ - היינו אפילו כשהיא עדיין ראויה למלאכתו הראשונה וראיה מלקמן סי״ב גבי שירי מחצלאות דשם ראוי למלאכתו הראשונה כדאיתא בגמרא ואפ״ה אסור כשזרקה [ולא אמרינן דזה חשיב ככלי שלם דשם אינו נעשה מוקצה בזריקתו משום דבטלה דעתו כדמוכח בתוד״ה מחצלת ע״ש]:

י. ביאור הלכה סימן שח סעיף ז ד״ה * מבע״י - ואם

מבע״י - ואם המוצא אינו יודע אם נזרקה בע״ש או בשבת אפשר דיש להקל עיין בחידושי רע״א דלא ברירא ליה מילתא בזה וכ״ז אם הוא מוצאה באשפה אבל אם הוא מוצאה בר״ה או בכרמלית שלא במקום באשפה בודאי יש להקל אחד דשמא לא נזרקה כלל מבית דלימא שבטלה בזה רק שאחד שבר כלי במקום הזה גם דשמא היום נזרקה וכן מוכח בגמרא בשמעיה דרבא דשקל חספא בר״ה לכפר בו מנעליה דרבא ולא חשש שמא נזרקה מבע״י:

יא. חידושי הרשב״א מסכת שבת דף קכה עמוד א

הא דאמר שמואל קרומית של קנים מותר לטלטלן בשבת. איכא מאן דמפרש דדוקא בשנשברה בשבת הא בחול לא משום דאין אדם מצניען אלא זורקן לאשפה או מייחדן להסקה, ומיהו בשנשברו בשבת והוכנו אגב אביהם והשתא נמי חזיין למלאכתן ראשונה שרי, הא לא חזי למלאכתן ראשונה לא ואף על גב דחזו לכפורי ביה טנופא כיון דבחול אדם זורקן לאשפה או מסיקן תחת תבשילו, והיינו דאיצטריך בר המדורי לפרשה משום דמחצלת גופה למאי חזיא לכסויי בה עפרא האי נמי חזייא לכסויי ביה טנופא, ואף על גב דלא קיימא לן כרבי יהודה דבעי מעין מלאכתן ראשונה, ומחט של יד שניטל חררה או עוקצה שאסר רבא לעיל (קכ״ג א׳) וקא יהיב אביי טעמא לפי שאדם זורקה בין גרוטאות, ההיא בשניטל חררה ועוקצה מערב שבת הא ניטלו בשבת שרי הואיל והוכנו אגב אביהם וחזיין למלאכתן הראשונה דהא בחול נמי נוטלין בה את הקוץ, כן נראה לי לפי פירוש זה.

יב. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שח סע׳ כט

שאר כלים יש מהן שאין שבריהם מותרים בטלטול אלא אם כן הם גדולים קצת כגון שברי עריבה לכסות בהם פי חבית אבל אם אינם ראויים לכיסוי פי חבית אף על פי שראויים לכיסוי פי כלי קטן מחבית אין תורת כלי עליהם כלל לפי ששברים הקטנים של העריבה דרך לזרקם לאשפה ואין דרך כלל לייחדם לכיסוי פי כלי קטן מחבית אבל חתיכת חרס אפילו היא קטנה דרך הוא לפעמים לייחדה לכיסוי פי כלי קטן לפיכך יש תורת כלי עליה אף על פי שלא ייחדה עדיין.

בעניין שברי כלי בזה״ז עי׳ שלמי יהודה פרק ג הערה כד בשם הגר״י זילבר, ובהערות הגרח״פ שינברג עמ׳ רסא שחולק שאינו מוקצה בזמנינו. ועי׳ שלמי מנחם עמ׳ רט והלאה שהעלה להחמיר. ועי׳ ספר טל לישראל (קובץ pdf

אצלי) שמסיק להחמיר. עיי"ש בראיות השונות.